

HERMENEVS

7^e JAARGANG, AFL. 2 — 15 OCTOBER 1934

Over de wondere kracht van den magneetsteen

I.

Franz Hempler heeft in „Psychologie des Volksglaubens” medegedeeld, dat de nog veelzins primitieve bewoners van het land aan den Weichsel aan den magneet vanwege zijn werking uit de verte op het ijzer „verstand en kracht” toeschrijven. En Seligmann heeft in „Die magischen Heil- und Schutzmittel” aangaande de Mexicanen bericht, dat zij den magneetsteen voor een levend wezen houden, hetwelk spijs en drank van noode heeft. Daarom leggen zij den steen des Vrijdags in het water, om hem te laten drinken, en geven hem, wanneer hij vervolgens in de zon is gedroogd, ijzervijlsel te eten! Wordt de magneetsteen vuil, dan gaat zijn „kracht” verloren en „sterft” hij!

Ook het volksgeloof in het oude Egypte en in Hellas moet dergelijke voorstellingen hebben bevat. Wat het oude Griekenland aangaat, is het bekend, dat de nog vaak in het primitieve volksgeloof bevangene eerste der wijsgeeren, Thalēs uit Milētos, (naar de mededeeling van Aristotelēs in zijn verhandeling „Over de ziel” en van Diogenes Laertius in zijn boeken over het leven en de leerstellingen der wijsgeeren) aan den magneetsteen (en aan het barnsteen) een „ziel” heeft toegekend. En volgens den geleerden Egyptischen priester Manethoos, die in den tijd van Ptolemaios Philadelphos vele geschiedkundige en wetenschappelijke boeken heeft geschreven, zouden de oude bewoners van het Nijldal den magneet „been van Horos” en het ijzer „been van Typhoon” hebben geheeten. Want de magneetsteen scheen hun vol van de redelijke en heilzame „levenskracht” der wereld en vermocht dientengevolge de weerstrevende „stof” tot zich te trekken en te verwinnen.

Nikandros uit Kolophoon, een dichter-arts uit de tweede eeuw v. Chr., heeft verhaald, dat volgens de sage de magneetsteen ontdekt was door een herder op den Ida, die met de spijkers van zijn schoenen en met de punt van zijn staf aan den steen bleef vastzitten.

En naar den vinder zou het harde, grijsachtig-zwarte erts den naam „magnes” hebben gekregen. (De kerkvader Isidorus uit Sevilla, die in de zevende eeuw, in zijn „Origines” (XVI, 4) hetzelfde verhaal deed, gaf aan, dat deze herder in Indië zou hebben geleefd.) Maar andere antieke schrijvers, o. a. de dichter Lucretius, beweerden, dat „magnes” beteekende „uit Magnesia afkomstig”: vandaar dat men ook wel van „magnesia” sprak. In den tijd van Platoon heette men, blijkens den, door velen voor „onecht” gehouden, dialoog „Ion” (V, 15) den steen gemeenlijk „lithos Hērakleia”. Volgens sommigen werd de steen aldus genoemd, wijl hij gevonden werd in de streek van het Kleinaziatische Hērakleia, gelegen bij het Latmosgebergte. Maar anderen meenden, dat lithos Hērakleia beduidde „steen van Hēraklēs”, d. i. de „machtige steen”, gelijk men ook in de Oudheid de toevallen wel „de ziekte van Hēraklēs” heette: niet omdat Hēraklēs er aan zou hebben geleden, maar vanwege de grootte van de kwaal, naar Aristotelēs heeft gezegd. Verdere namen waren ten slofte: sidēritēs, d. i. ijzersteen (Ploutarchos, Straboon), Lydische steen (Plinius) of kortweg „de steen”, gelijk b. v. de magneetsteen werd genoemd in de „Physica” van Aristotelēs.

Zooals bekend is, was men in de Oudheid nog al slordig in de benaming der steensoorten. Wat in eenig opzicht, in kleur, in glans, in uiterlijk of in eenig ander opvallend verschijnsel, op elkaar geleek, werd al spoedig gelijksoortig geacht. Zoo is dan ook de „magneetsteen” der Ouden maar al te vaak iets anders dan het magneetijzererts geweest. Dit blijkt duidelijk uit het hoofdstuk, dat Plinius in de „Naturalis historia” aan den magneetsteen heeft gewijd. Sotacus (een der oudste mineralogen), zoo lezen we, had vijf soorten van „magneetsteen” genoemd: dien uit Aethiopië, dien uit het Thessalische landschap Magnesia, dien uit den omtrek van het Boeötische Hyettos, dien van het Troïsche Alexandreia en ten slofte dien van Magnesia in Klein-Azië. Verder had hij onderscheiden „mannelijke” en „vrouwelijke”, d. w. z. aktieve en inaktieve, dus alleen op magneet gelijkende, steenen. De steenen waren eveneens verschillend van kleur. Zoo was die uit Thessalië bruinrood of zwart, terwijl de pseudo-magneet uit Troas zwart en die uit Klein-Azië witachtig was en geleek op puimsteen. De schoonste en beste soort was blauwachtig van kleur, en de meest befaamde kwam uit de landstreek Zmiris in Aethiopië. Deze toch was zóó krachtig, dat hij ook andere magneetsteen vermocht tot zich te trekken en werd zóó hoog gewaardeerd dat hij zelfs tegen zilver werd opgewogen.

Wanneer men over een of over beide polen van den kunstmatigen hoefijzer-magneet een blad papier legt, daarover vervolgens ijzer-vijlsel strooit en dan het papier schudt, ordenen de ijzerdeeltjes zich in kromme, van de polen uitstralende lijnen, volgens de „krachtlijnen” in het magnetische veld. Een ieder kent deze proef wel uit zijn schooljaren. En nu lezen we in de Natuurlijke Historie van Plinius een opmerking, waaruit schijnt te mogen worden besloten, dat dit of een dergelijk verschijnsel ook aan den antieken veel-schrijver niet onbekend moet zijn geweest: Wat is sterker en wat is weerbarstiger, zoo vraagt Plinius, dan het harde ijzer en toch brengt de magneetsteen het ijzer in beweging en voert het tot orde: *pedes ei impertivit et mores*.

Echter is dit niet meer dan een, wellicht al te gewaagde, veronderstelling! Wat evenwel duidelijk uitkomt, is, dat de „magnetische inductie” den Grieken ten tijde van den wijsgeer Platoon welbekend was. In den, reeds geciteerden, pseudo-Platonischen dialoog „Ion” lezen we immers, dat de muze, de dichter, de rhapsodist of tooneelspeler en ten slofte de hoorder als het ware een keten van ringen vormden, waarvan de bovenste ring, evenals de magneet, kracht uitstraalde en aan de andere die kracht mededeelde. Eeuwen later schreef Plinius, dat het ijzer de eenige stof was, welke van den steen kracht vermocht over te nemen en dan die kracht langen tijd behield, zoodat dit geladen ijzer (het volk noemde het „levend ijzer”) ook ander ijzer kon aantrekken. En in den herfsttijd der Oudheid wist men, blijkens de verzen van Claudius Claudianus, één der laatste dichters uit het West-Romeinsche rijk, die tegen het einde der vierde eeuw geleefd heeft, dat de magneet door aanraking met ijzer aan kracht won maar, gescheiden van het ijzer, aan kracht inboette. (*Carmina minora*, XXX, 16, 20, ed. Lud. Jeep).

Merkwaardig is mede een opmerking in het tractaat van den bekenden causeur Ploutarchos „Over Isis en Osiris”. Manethoos had, zooals we weten, overgeleverd, dat de oude Egyptenaren den magneet „been van Horos” en het ijzer „been van Typhoon” hadden genoemd. „Want, vervolgde dan Ploutarchos, gelijk het ijzer somwijlen als het ware zich naar den magneet laat trekken en den magneet volgt, maar ook dikwerf zich afwendt en den tegengestelden kant uitgaat, zoo wendt de heilzame, goede, redelijke beweging der wereld naar zich henen en trekt naar zich toe en maakt zachter de harde macht van Typhoon, en dan weder, in zichzelf samen-

getrokken, stoot zij die van zich en dompelt haar in eindelooze diepte." Die afstooting, waarvan hier sprake is, kan niet anders geweest zijn dan de afstooting van twee gelijknamige polen aan magnetisch geladen ijzerdeelen. In verband hiermee is vermeldenswaard de mededeeling van Plinius aangaande den steen „theamedes”, welke in staat was (magnetisch) ijzer af te stooten. We zullen in het vervolg dezer studie het verschijnsel van de afstooting van ijzer door den magneet nog bij lyucetius besproken vinden.

Ten allen tijde plegen de geloovigen in het oude volksgeloof den „ongeloovigen” zoeker naar een redelijke verklaring der dingen bepaalde, voor de wetenschap vooralsnog onverklaarbare, feiten voor te houden en hem dan op zegevierenden toon te vragen: „jij, met je wijsheid! hoe verklaar je nu dit?” Zulk een mysterieus feit was in de Oudheid de aantrekking van het ijzer door den magneet: wie kon, zoo vroeg de verdediger van het oude volksgeloof, de broeder Quintus, in Cicero's „Over de voorspelling”, van dit toch onbetwistbare feit den grond aangeven? Wonderbaarlijk, zeide Plinius op de meermalen geciteerde plaats, waren de werken der Natuur! Wat was trager dan de starre steen? en toch gal de Natuur den magneetsteen gevoel en handen! Wat was weerbarstiger dan het harde ijzer? nochtans gaf het ijzer zich aan den magneetsteen gewonnen: het werd door den magneetsteen aangetrokken en deze stof, welke „alles aankon”, snelde naar een onbekende ledige ruimte en, wanneer zij dichterbij gekomen was, sprong zij op den magneetsteen toe, werd vastgehouden en omvangen in omarming.

Oosterbeek.

E. D. BAUMANN.
(*Wordt vervolgd.*)

Wederhelft

De korte studie van prof. Hesseling onder bovenstaanden titel, waarmee de nieuwe jaargang van „Hermeneus” opent, en vooral zijn noot op pag. 4 geven mij aanleiding tot een opmerking. Zij is niet bestemd om uit te dijen tot een wederhelft van dat artikel, zij geeft evenmin blijk van een „grooter belezenheid en sterker geheugen, dan die waarover de schrijver beschikt”, en eigenlijk geeft zij heelemaal geen antwoord op zijn vraag, want zij brengt geen voorbeeld van het gebruik van ἡμῶν als „betuiging van liefde

tussen echtgenoten". Maar zij doet hier misschien toch wel ter zake, omdat zonder twijfel menige classicus bij het lezen van prof. Hesselings opstel aan Plato's Symposium gedacht heeft en wel speciaal aan dat gedeelte, waar Aristophanes de menschen van nu beschrijft als „wederhelften" van een door Zeus gehalveerde eenheid van grooter kracht en macht en volkomenheid. Wie Aristophanes' fantasie er op naleest, zal ook het woord ἥμιον herhaaldelijk in den praegnanten zin van „wederhelft" ontmoeten, en het is wel zeker, dat in dit verhaal de oorsprong ligt van het spraakgebruik ten deze der hellenistische dichters. Waarbij men dan in het midden zal willen laten, of zij direct op Plato teruggaan, dan wel uit een volksvoorstelling putten, die ook den platonischen Aristophanes tot zijn mythos heeft geïnspireerd.

Amsterdam.

W. E. J. KUIPER.

NASCHRIFT.

Behalve Prof. Kuiper, hebben Dr. W. J. W. Koster en Dr. G. Italië mij herinnerd aan de mythe in Plato's Symposium voorkomend. Daar vindt men wel geen voorbeeld van wederhelft voor echtgenote, maar terecht zien de drie heren er een aanwijzing in naar de oorsprong der zegswijze. Daarom spijt en verbaast het mij dat ik aan de zo bekende mythe geen ogenblik heb gedacht.

Met de heer Kuiper acht ik het waarschijnlijk dat het vertelsel van Aristophanes, al of niet via Plato, in liet spraakgebruik der hellenistische dichters is overgegaan. Gezien het eigenaardig gebruik door die dichters van de uitdrukking gemaakt, acht ik het minder waarschijnlijk dat verder langs die weg de zegswijze in het vocabularium van Kristelike dichters en daardoor ook in dat der laudationes van overleden echtgenoten gevonden wordt. Dat dit laatste intussen het geval is, toont Dr. Koster aan door te citeren een plaats uit de aanhef van Minucius Felix' Octavius met een aantekening van Gronovius, die tal van soortgelijke plaatsen aanhaalt, o. a. een van Gregorius van Nazianzos.

Zo wordt het vermoeden van de heer Kuiper versterkt dat misschien een volksvoorstelling van oude datum ten grondslag ligt. En hier komt ons nu Dr. Italië te hulp met een belangrijke opmerking, die hij mij wel vergunnen zal in zijn eigen woorden mee te delen: „iets dergelijks komt voor in een rabbijnse overlevering op

Genesis I, 27: mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen. In de zogenaamde Midrasj Rabba op Genesis staat, dat de eerste mens ἀνδρογύνος geschapen werd met δύο πρόσωπα. Deze Griekse woorden komen daar in verhebbreuwste vorm voor en deze zelfde woorden gebruikt Plato (Symp. 189 E)".

Hier heeft de mythe een vorm die aansluit bij 't moderne gebruik. Ik dank de drie belangstellenden voor hun verklarend supplement.

D. C. H.

Nog eens „Wederhelft”

Wanneer de Hermeneus-lezers met evenveel belangstelling als ik kennis hebben genomen van het artikeltje „Wederhelft” van de hand van Professor Hesseling op pg. 2 sqq. van dezen jaargang, dan hoop ik, dat ook deze kleine bijdrage, die haar ontstaan te danken heeft aan de vraag door Prof. H. in een voetnoot van genoemd artikel gedaan, hun niet onverschillig zal zijn.

Ik begin met een plaats uit de Tristia, waar Ovidius over zijn vrouw schrijft (1.2.41 sqq.):

O bene, quod non sum mecum conscendere passus,
ne mihi mors misero bis patienda foret!
at nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
dimidia certe parte superstes ero.¹

Vergelijkt met den laatsten versregel nn eens den door Prof. H. genoemden pentameter v/h grafschrift (Anth. Lat. ed. Burm.II.138), dien ik hier nog even laat volgen:

maiorique animae parte superstes ero.

Frappant, niet waar, die gelijkheid in beteekenis eenerzijds, anderzijds die congruentie van de beide verseinden! Op grond hiervan ligt m. i. de conclusie niet ver, dat beïnvloeding van den auteur van het grafschrift door Ovidius zeer waarschijnlijk is.

Vervolgens wijs ik op Trist. III. 3.15 sq., in welke verzen Ovidius zich direct tot zijn vrouw richt:

---

¹ Vertaald door A. L. Wheeler, Tristia-Ex Ponto. the Loeb classical library: 'Ah, well it was, that I suffered her not to board ship with me, else I, poor wretch, should now be forced to suffer a double death! But as it is, even though I perish, in her freedom from peril at least I shall half survive.'

Omnia cum subeant, vincis tamen omnia, coniunx,
et plus in nostro pectore parte tenes.¹

Tenslotte nog een citaat van dezelfde strekking als het voorgaande: Heroid. X 56 sqq. Ovidius laat de door Theseus verlaten Ariadne haar lectulus aldus toespreken:

Pressimus, exclamo, te duo, redde duos.

Venimus huc ambo, cur non discessimus ambo?

Perfide, pars nostri, lectule, maior ubi est?

Deze verzen worden door E. Ripert in zijn fraaie vertaling Ovide, les Héroïdes, classiques Gamier, weergegeven als volgt:

Je crie: „Nous étions là tous deux, remets-nous deux;

nous vînmes là tous deux, pourquoi tous deux ne sommes-nous partis? Cher lit perfide, où est le meilleur de moi-même?”

Toch ben ik geneigd om, gedachtig aan de opmerking van Prof. H.: „ik acht het waarschijnlijk, dat de uitdrukking oorspronkelijk een uitbreiding of afleiding is geweest van de zegswijze „man en vrouw zijn één”, en mede op grond van het onmiddellijk voorafgaande: pressimus duo . . . duos; venimus . . . ambo; discessimus ambo, de woorden *pars nostri maior* hier niet te vertalen met Ripert: *le meilleur de moi-même*, maar om ook hier den pluralis te laten gelden: betere helft van ons beiden².

Uit het bovenstaande mag m. i. afgeleid worden, dat inderdaad de uitdrukking ook in de oudheid wel gebruikt is van de gevoelens van echtgenooten jegens elkaar. Toch geloof ik, dat deze Ovidiaansche gevallen, en eventueel nog andere, als uitzonderingen op den regel in de classieke litteratuur moeten worden beschouwd. Zegt niet reeds de scholiast op Persius Sat. V 22 naar aanleiding van de ook door Prof. H. genoemde plaats bij Horatius: . . . sententia a Pythagora tracta, ille enim interrogatus *quid esset amicus* respondit quae Horatius sic posuit ‘et serves animae dimidium meae’.³

Trouwens ook Ovidius zelf gebruikt de zegswijze in dit verband. Ik noem Ex Ponto I.6.16, waar hij zijn vriend Graecinus noemt: magnaque pars animi consilique mei.

¹ A. L. Wheeler 1.1.: ‘All things steal into my mind, yet above all, you, my wife, and you hold more than half my heart’.

² Zoodat ik althans op dit punt boven de overigens betere vertaling van Ripert de weergave van Bornecque-Prévost (collect. Budé 1928) verkies: „où est la plus grande partie de nous?”

³ „Een zinswending aan Pythagoras ontleend; deze toch gaf op de vraag: *wat is een vriend* een antwoord, dat Horatius uitdrukte als volgt: „et serves animae dimidium meae”.

Verder nog Ex Ponto 111.4.69; Metam. VIII 405 sq.; van zijn broer zegt hij Trist. IV.10.31 sq.:

iamque decem vitae frater geminaverat annos
cum perit, et coepi parte carere mei.

's-Gravenhage.

A. SCHOKTE.

Roswitha van Gandersheim: Dulcitius¹

Dit is het Lijdensverhaal der heilige maagden Agapes, Chicnia en Hirena, door Dulcitius, den landvoogd, te midden van de nachtelijke stilte in het grootste geheim bezocht, daar hij verlangde haar naar hartelust te omhelzen. Doch nauwelijks binnengekomen, wordt hij krankzinnig en in plaats van de maagden omhelst en kust hij potten en pannen, tot zijn gelaat en kleeren vreeselijk door het zwart besmeurd zijn. Daarna krijgt graaf Sisinnius opdracht de maagden te straffen, maar ook hij wordt op wonderlijke wijze er tusschen genomen; hij laat ten slotte Agapes en Chionia verbranden en Hirena doorsteken.

PERSONEN: Keizer Diocletiaan. — Agapes, Chionia, Hirena, drie gezusters — Dulcitius, de land voogd. — Zijne gemalin. — Graaf Sisinnius. — Soldaten. — Deurwachters van het keizerlijk paleis.

EERSTE BEDRIJF

EERSTE TOONEEL (*In het paleis van Diocletiaan*).

Diocletiaan, Agapes, Chionia, Hirena, Soldaten.

Diocletiaan. De luister en de adel van uw geslacht als ook uw vlekkelooze schoonheid eischt, dat gij met de eersten van het hof in den echt verbonden wordt, hetgeen op ons bevel en met onze instemming zal gebeuren, indien ge Christus wilt verloochenen en offeren aan onze goden.

Agapes. Heb daarvoor geen zorg en de voorbereiding van ons huwelijk bezware u niet, want door geen middelen laten wij ons overhalen Hem te verloochenen, die beleden moet worden en onze maagdelijkheid te verliezen.

Diocletiaan. Wat moet dat beteekenen, wat dwaasheid bezielt u?

Agapes. Merkt ge dan in ons een teeken van dwaasheid?

Diocletiaan. Ja, en een groot, een duidelijk teeken.

Agapes. Waarin bestaat dat?

Diocletiaan. In hoofdzaak hierin, dat gij met de voorschriften van den ouden godsdienst breekt en de nuttelooze nieuwigheid nastreeft van het cliristen-bijgeloof.

Agapes. Gij lastert vermetel een instelling van den Almachtigen God. Dat is een gevaar . . .

¹ Cf. *Hrotsvithae Opera*, ed. K. Strecker, Leipzig, Teubner, 1930, blz. 140—150. Over Roswitha en hare tooneelstukjes, zie het artikel van Dr. J. de Decker in de vorige jaargang van *Hermeneus*, blz. 127—135. De hier geboden vertaling is van de hand van den weleerwaarden heer N., die het Roswitha-college van Dr. de Decker heeft gevolgd.

Diocletiaan. Voor wien?

Agapes. Voor u zelf en voor den staat, welken gij bestuurt.

Diocletiaan. Zij raaskalt. Breng haar weg.

Chionia. Mijn zuster is niet zinneloos, maar zij laakt, en met reden, uw onverstand.

Diocletiaan. Die daar gaat nog heviger te keer; men verwijdere haar dus eveneens uit onze tegenwoordigheid; ik wil de derde ondervragen.

Hirena. Gij zult ondervinden, dat de derde u weerstaat, ja met alle macht u wederstreeft.

Diocletiaan. Hirena, hoewel gij de jongste zijt in leeftijd, toon u de oudste in bezadigheid.

Hirena. Wat moet ik daar voor doen, vraag ik u.

Diocletiaan. Buig u voor de goden en wees voor uw zusters een voorbeeld tot inkeer en de oorzaak van haar invrijheidstelling.

Hirena. Laten zich voor de afgoden bukken, die zich den toorn van den Allerhoogste op den hals willen halen; ik zal mijn hoofd, met hemelsch reukwerk gebalsemd, niet onteeren door het voor de voeten van godenbeelden te buigen.

Diocletiaan. De dienst der goden brengt geen oneer mede, maar de hoogste eer.

Hirena. Welke oneer is schandelijker, welke schande grooter, dan dat een slaaf als heer vereerd wordt?

Diocletiaan. Ik spoor u niet aan slaven te vereeren, maar heeren, de goden der gebieders.

Hirena. Is soms niet slaaf van iedereen, wat door een werkman voor geld gemaakt wordt als een stuk koopwaar?

Diocletiaan. Uw verwaandheid en woorden vloed moet u afgeleerd worden door foltering.

Hirena. Niets verlangen wij vuriger, dan dat wij om Christus' liefde door martelingen verscheurd worden.

Diocletiaan. Dat deze weerspannigen, die gehoorzaamheid weigeren aan onze wetten, in boeien geklonken en tot aan het onderzoek van Dulcitius, den landvoogd, in een vuilen kerker worden opgesloten.

TWEDE TOONEEL (*Voor de gevangenis*).

Dulcitius, de maagden, soldaten.

Dulcitius. Brengt ze voor mij, soldaten, brengt ze voor mij, die gij achter slot en grendel hebt.

Soldaten. Hier zijn degenen, waarom gij gevraagd hebt.

Dulcitius. Drommels, wat 'n mooie, bekoorlijke, aardige meisjes!

Soldaten. Ja, ze zijn heel mooi, daar ontbreekt niets aan.

Dulcitius. Ik ben betooverd door haar schoonheid.

Soldaten. Wij kunnen het begrijpen.

Dulcitius. Ik verlang vurig er mijn liefjes van te maken.

Soldaten. Wij hebben weinig vertrouwen, dat gij slagen zult!

Dulcitius. En waarom niet?

Soldaten. Omdat zij standvastig in het geloof zijn.

Dulcitius. Maar als ik ze met liefkozingen aan boord kom?

Soldaten. Daar willen ze niets van weten.

Dulcitius. Of anders bedreig met straffen?

Soldaten. Daar geven ze niet om.

Dulcitius. Maar wat moet er dan gebeuren?
 Soldaten. Denk daar tevoren goed over na!
 Dulcitius. Sluit haar op binnen in de voorraadkamer der gevangenis,
 die voorraadkamer met een voorportaal, waar het keukengerei der koks
 wordt bewaard.
 Soldaten. Waarom juist daar?
 Dulcitius. Opdat ik ze een keertje meer kan bezoeken.
 Soldaten. Zooals ge verkiest.

DERDE TOONEEL (*3 Nachts, voor de gevangenis*).

De vorigen.

Dulcitius. Wat doen nu wel de gevangenen op dit uur van den nacht?
 Soldaten. liederen zingen.
 Dulcitius. Gaan we wat dichterbij staan.
 Soldaten. Het geluid der heldere stemmen kan men van verre hooren.
 Dulcitius. Houdt met uw lantarens hier voor de poort toezicht. Ik zal
 naar binnen gaan en gansch naar hartelust haar omhelzingen genieten.

VIERDE TOONEEL (*In de voorraadkamer der gevangenis*).

Agapes. Wat een lawaai voor de deur!
 Hirena. Die ellendige Dulcitius komt naar binnen.
 Chionia. Dat God ons genadig zij!
 Agapes. Amen.
 (*Dulcitius is in het voorportaal, waar het keukengerei der koks wordt bewaard.*)
 Chionia. Wat beteekent dat gekletter met ketels, potten en pannen?
 Hirena. Ik zal eens kijken . . . . Komt eens hier en kijkt door de kieren.
 Agapes. Wat gebeurt er?
 Hirena. O de dwaas, de zinneloze is in de verbeelding, dat hij óns
 omhelst!
 Agapes. Wat doet hij?
 Hirena. Nu drukt hij de ketels zacht tegen zijn borst! Nu koestert hij
 potten en pannen en kust ze teeder!
 Chionia. Om te lachen!
 Hirena. Zijn gezicht, zijn handen en kleeren zijn zoo vuil, zoo vies van
 het roet dat er aan kleeft, dat hij veel weg heeft van een neger.
 Agapes. Hij verdient er uiterlijk zóó uit te zien, als hij van binnen is,
 van den duivel bezeten.
 Hirena. Nu maakt hij aanstalten om weg te gaan. Let eens op, wat de
 soldaten doen, die voor de poort wachten, als hij naar buiten komt.

VIJFDE TOONEEL. (*Vóór de gevangenis*).

Soldaten, Dulcitius.

Soldaten. Wie komt daar naar buiten? Een duivelskind. Neen, het is
 de duivel in eigen persoon. Laten we maken, dat we wegkomen.
 Dulcitius. Waarom vlucht ge soldaten? Halt, wacht, leidt me met uw
 lantarens naar mijn vertrekken.
 Soldaten. Het is de stem van onzen overste, maar hij ziet er uit als de
 duivel. Neen, we blijven niet staan, maar loopen nog sneller; het spook wil ons
 in het verderf storten.
 Dulcitius. Naar het paleis zal ik gaan en den smaad, dien ik lijd, aan
 mijn gebieders bekend maken.

ZESDE TOONEEL (*Vóór het paleis*).

Dulcitus, portiers.

Dulcitus. Portiers, leidt mij het paleis binnen, ik heb den keizer een geheim mede te deelen.

Portiers. Wat moet dat vuile, afzichtelijke monster met zijn omhulsel van gescheurde en groezelige lappen? Met onze vuisten er op los geslagen, hem van de trap gesmeten en de vrije toegang hem verder ontzegd!

Dulcitus. Wee, wee, wat gebeurt mij? Heb ik niet mijn mooiste kleeren aan en blink en glinster over mijn heele lichaam? iin ieder, die mij ziet, walgt van mij als van een afschuwelijk monster. Laat ik naar mijn vrouw gaan. Zij zal mij zeggen, wat er met mij gebeurd is. Zie, daar komt ze met loshangende haren naar buiten en alle huisgenooten luid weenend achter haar aan

ZEVENDE TOONEEL. (*Vóór het paleis*.)

Dulcitus' vrouw. Dulcitus.

Zijn vrouw. Maar maar, mijn heer en gemaal Dulcitus, wat scheelt er aan? Gij zijt niet goed bij uw verstand. Ge hebt u gemaakt tot een spot voor de christenen.

Dulcitus. Ha! nu merk ik, hoe ik door hun tooverkunsten ben beetgenomen.

Zijn vrouw. Dit heeft mij ten zeerste verontrust, daarover heb ik vooral spijt, dat ge zelf niet weet, wat u overkomen is.

Dulcitus. Dat men die onbeschaamde deernen hier brenge en haar de kleedcren van het lichaam rukke en ze naakt den volke vertoone, opdat zij op liaar beurt eens ondervinden, waartoe mijn spotzucht in staat is.

ACHTSTE TOONEEL.

De Soldaten, 't Is vruchteloos zwoegen, wij doen moeite te vergeefs; zie, de kleeren plakken aan de lichamen der maagden als een huid; maar zie, de landvoogd zelf, die ons beval liaar te ontkleeden, zit daar te snurken en hij is met geen mogelijkheid wakker te krijgen. Laat ons naar den keizer gaan en hem de geheele toedracht bekend maken.

TWEEDE BEDRIJF.

NEGENDE TOONEEL. (*Vóór het paleis*.)

Diocletiaan. Het spijt mij verschrikkelijk te moeten hooren, dat men Dulcitus, den landvoogd zoo heeft beetgenomen, zoo beschimpt, zoo onwaardig heeft behandeld. Maar opdat die minne vrouwspersonen er zich niet op kunnen beroemen, dat zij ongestraft met onze goden en de trouwe dienaars der goden den spot drijven, zal ik graaf Sisinnius gelasten haar te straffen.

TIENDE TOONEEL.

Sisinnius, Soldaten.

Sisinnius. Soldaten, waar zijn die onbeschaamde meisjes, die ik folteren moet?

Soldaten. Zij zuchten in den kerker.

Sisinnius. Laat Hiren'a daar blijven en brengt de anderen hier.

Soldaten. Waarom die eene niet?

Sisinnius. Ik wil haar jeugd ontzien. Misschien komt ze eerder tot inkeer, als de aanwezigheid van haar zusters haar niet terughoudt.

Soldaten. Dat is zoo.

ELFDE TOONEEL.

De vorigen. Agapes, Chionia.

De Soldaten. Hier zijn ze, die ge ontboden hebt.

Sisinnius. Agapes en Chionia, geeft gehoor aan mijn raad.

Agapes. Of wij er gehoor aan zullen geven!

Sisinnius. Offert aan de goden.

Chionia. Aan den waarachtigen, den eeuwigen Vader en aan Zijn eveneens eeuwigen Zoon en aan den H. Geest van beiden, brengen we zonder ophouden het offer van onzen lof.

Sisinnius. Dat raad ik u niet aan, maar belet liet door straffen.

Agapes. Gij kunt het niet beletten en nimmer zullen we aan de duivelen offeren.

Sisinnius. Legt af die hardheid des gemoeds en offert. Zoo niet, dan zal ik u overeenkomstig het bevel van keizer Diocletiaan laten dooden.

Chionia. Gij moet wel, wat betreft onzen dood, het besluit opvolgen van uwen keizer, wiens bevelen wij verachten, gij weet het; als gij ons spaart en draalt, hebt gij uw eigen doodvonnis te verwachten.

Sisinnius. Niet getoefd, soldaten, niet getalmd, grijpt de godslasteraars en werpt ze levend in het vuur.

Soldaten. Met man en macht den brandstapel opgericht en werpen we haar in de razende vlammen, opdat er een eind kome aan haar schimptaal.

Agapes. Meermalen, o God, is gebleken uwe groote macht, zoodat het vuur U gehoorzaamde en zijn natuurlijk geweld aflegde. — Doch ieder uitstel is voor ons verdriet. Daarom bidden wij U onze ziele-boei te slaken, opdat onze geest na de vernietiging van het lichaam met ü jubele in den hemel.

Soldaten. O nieuw en ontzagwekkend wonder! Zie, haar ziel ontvlood het lichaam en geen spoor van letsel is gevonden; heur hoofdhaar, heur kleederen zelfs niet door het vuur gezengd, laat staan dan de lichamen.

Sisinnius. Brengt Hirena voor mij.

TWAALFDE TOONEEL.

Sisinnius, Hirena, Soldaten.

Soldaten. Hier is ze.

Sisinnius. Laat de dood uwer zusters, Hirena, u met vrees vervullen; doe wat in uw vermogen is om niet te sterven zooals zij.

Hirena. Ik verlang te sterven en haar voorbeeld na te volgen, opdat ik eeuwig mij met haar moge verblijden.

Sisinnius. Luister, luister naar mijn vermaning.

Hirena. Naar slechten raad luister ik niet.

Sisinnius. Blijft ge halsstarrig, dan zal ik u niet doen sterven in eens maar langzaam en lederen dag nieuwe pijnigingen bedenken.

Hirena. Hoe heviger gepijnigd, des te glorierijker zal ik verheven worden.

Sisinnius. Vreest gij de pijnen niet, ik zal er u aandoen, waarvoor ge huivert.

Hirena. Wat kwaad ge mij doet lijden, met Christus' hulp zal ik het te boven komen.

Sisinnius. Naar het huis der schande laat ik u brengen, waar uw lichaam smadelijk bezoedeld wordt.

Hirena. Beter mijn lichaam met welken smaad dan ook te bevleken, dan dat de ziel door afgoderij bezoedeld wordt.

Sisinnius. Als eene der bedorven vrouwen, zult gij, geschandvlekt, geen deel meer hebben in het gezelschap der maagden.

Hirena. Wellust baart straf, maar nood een kroon; er is geen schuld, zoo de ziel niet toestemt.

Sisinnius. Tevergeefs heb ik haar ontzien, tevergeefs had ik medelijden met haar jeugd.

Soldaten. Dat wisten we wel; ze laat zich zeker nooit tot den dienst der goden dwingen, bedreigingen hebben geen vat op haar.

Sisinnius. Ik spaar haar niet langer.

Soldaten. Goed zoo!

Sisinnius. Grijpt haar aan zonder mededoogen, sleurt haar wreedelijk en brengt haar in het huis der schande tot haar oneer.

Hirena. Zij zullen dat niet doen:

Sisinnius. Wie kan het beletten?

Hirena. Hij die de wereld door Zijn Voorzienigheid bestuurt.

Sisinnius. Dat zullen we eens zien.

Hirena. Ja, eerder dan u lief is.

Sisinnius. Soldaten, laat u door de looze voorspellingen van deze goddelooze geen schrik aanjagen.

Soldaten. We zijn niet bang, we zullen uw bevelen zoo goed mogelijk opvolgen. *(Hirena wordt weggesleurd.)*

DERTIENDE TOONEEL.

Sisinnius, soldaten.

Sisinnius. Wie komen daar op ons aangestormd? Het lijken onze soldaten, aan wie wij Hirena overleverden. Maar zij zijn het. Hoe zijt ge zoo spoedig terug en wat loopt ge zoo te hijgen.

Soldaten. Wij moeten u hebben.

Sisinnius. Waar is zij, die gij hebt weggesleurd?

Soldaten. Op den top van den berg.

Sisinnius. Welke berg?

Soldaten. Hier het dichtst bij.

Sisinnius. Dwazen en domkoppen, zonder een greintje begrip!

Soldaten. Waarom scheldt ge zoo? Wat dreigt ge ons met stem en gelaat?

Sisinnius. Dat de goden jullie verderven!

Soldaten. Wat hebben wij misdreven? Wat onrecht u aangedaan? Hebben wij één bevel van u niet opgevolgd?

Sisinnius. Had ik niet gezegd, dat gij de opstandige tegen de goden, naar het huis der schande zoudt sleuren?

Soldaten. Zoo luidde uw bevel en we hebben ons best gedaan het te volbrengen, doch twee ons onbekende jongelingen kwamen ons achterop, die zeiden, dat ze door n gezonden waren om Hirena naar den top van den berg te voeren.

Sisinnius. Ik weet er niets van.

Soldaten. Dat merken we.

Sisinnius. Hoe zagen ze er uit?

Soldaten. Zij waren gehuld in een schitterenden mantel en zeer eerbiedwaardig van gelaat.

Sisinnius. Gij hebt hen toch niet gevolgd?

Soldaten. Ja, dat hebben we wel gedaan.

Sisinnius. En wat deden ze?

Soldaten. Zij plaatsten zich links en rechts van Hirena en stuurden òns hierheen om u den afloop te berichten.

Sisinnius. Er blijft mij niets anders over dan te paard te stijgen, spoedig te vertrekken en te onderzoeken, wie ons zoo brutaalweg bedrogen. Soldaten. Ook wij zullen haast maken.

VEERTIENDE TOONEEL. (*Op den berg.*)

Sisinnius, Hirena, soldaten.

Sisinnius. Helaas, ik weet niet, wat er met mij gebeurt; de toovenarijen der christenen hebben me in het ongeluk gestort. Ik ga den berg in het rond, vind af en toe een pad, maar kan den top niet bestijgen en evenmin den terugweg vinden.

Soldaten. Op een wonderlijke wijze worden we allen beet genomen; we kunnen niet meer van vermoeidheid; als ge dat warhoofd nog langer het leven gunt, verderft ge u en ons.

Sisinnius. Gij allen hier der mijnen, spant straf den boog, schiet en doorboort de toovenaarresse.

Soldaten. Ja, ja!

Hirena. Schaam u, ongelukkige, schaam u, Sisinnius; treur over uw smadelijke nederlaag, daar ge een jeugdig, teeder maagdekijn zonder wapengeweld niet hebt kunnen overwinnen.

Sisinnius. De smaad, die er bij komt, is licht te dragen, daar ik zeker weet, dat ge sterven zult.

Hirena. Daarom moet ik mij ten zeerste verblijden, gij echter u bedroeven, daar gij om uw overgrootte boosheid in de hel zult gestraft worden; doch ik zal de palm van het martelaarschap en de kroon der maagdelijkheid verkrijgen en binnegaan in het hemelsche bruidsvertrek van den eeuwigen Koning, wien toebehoort eer en glorie in alle tijden.

C. N. pr.

Menschen, die wij allen kennen

II.

Lang keek niemand naar het lijk van Galba om; in de baldadigheid van de nacht door allerlei hoon geschonden heeft de rentmeester Argius, een van zijn vooraanstaande slaven, het een goedkoope begrafenis bezorgd door het in een van Galba's eigen tuinen in den grond te stoppen. De kop, door venters met etenswaren en stal-knechten op een piek gestoken en verminkt, is voor het graf van Patrobius (een vrijgelatene van Nero, die door Galba ter dood veroordeeld was) eerst den volgenden dag gevonden en bij het lichaam, dat reeds verbrand was, neergelegd.

Dit was het einde van Galba, die in drie en zeventig jaar vijf keizers onder gunstige levensomstandigheden meegemaakt had, onder de regeering van anderen gelukkiger dan onder die van hem zelf. Zijn geslacht was van ouden adel, groot zijn rijkdom; hij had een middelmatig verstand, eerder zonder fouten dan met deugden;

om zijn goeden naam was hij niet onbezorgd, maar evenmin liep hij ermee te koop. Naar andermans geld niet talend, op het zijne zuinig, op dat van den Staat gierig; geraakte hij in gezelschap van goede vrienden en vrijgelatenen, dan verdroeg hij ze zonder bezwaar, waren het deugnieten, dan hield hij zich van den domme op onverantwoordelijke manier. Maar zijn aanzienlijke geboorte en de druk der tijden beschermden hem, zoodat, wat slapheid was, wijsheid genoemd werd. In den bloei zijner jaren heeft hij in Germanië niet eere gediend; als oud-consul Africa gematigd bestuurd en al wat ouder, Spanje met gelijke rechtvaardigheid; hij Scheen te goed om ambteloos burger te blijven, zoolang hij ambteloos burger was, en allen waren het erover eens dat hij geschikt was om keizer te worden als hij het maar nooit geworden was. Hist. 1.49.

Uitkeering uit de Staatskas als steun.

Marcus Hortalus was de kleinzoon van Hortensius, den beroemden redenaar. Augustus had hem door hem een aanzienlijke som gelds te schenken in staat gesteld een gezin te stichten; een zoo beroemd geslacht mocht niet uitsterven. Maar het was Hortalus niet meegeloopen; het geld was op. Dus laat hij zijn vier zoons naar de Senaatsvergadering komen, waar zij aan de deur blijven staan, en houdt de volgende redevoering, nu eens naar de beeltenis van Hortensius, dan weer naar die van Augustus zijn oogen wendend.

„Senatoren, deze kinderen, wier aantal en leeftijd gij ziet, heb ik niet verlangd te krijgen, ik heb ze gekregen op aandringen van den keizer: inderdaad hadden mijn voorvaderen verdiend, nakroost te hebben. Ik voor mij, die geen geld, geen volksgunst, geen welsprekendheid, het aangeboren goed van onze familie, door de ongunst der tijden had kunnen mij verschaffen of verkrijgen, was al tevreden, wanneer mijn bescheiden omstandigheden niet mij tot schaamte, niet een ander tot last werden. Op bevel van den keizer ben ik getrouwd; ziehier de nazaten van zooveel consuls, zooveel dictators. Niet uit trots zeg ik dit, maar om medelijden te wekken. Zij zullen in den bloei hunner jaren de ambten krijgen, die gij, Caesar, hun geven zult; tot het zoover is, bewaar de achterkleinkinderen van Q. Hortensius, de beschermelingen van Augustus, tegen gebrek!”

Ann. 2.37 Het antwoord van Tiberius, 2.38 in het volgende nummer. E. S.